

RAY BRADBURY'NİN “SON YAYA” ÖYKÜSÜNDE DİSTOPYA'NIN SOSYAL İŞLEVİ

Aydın Görmez* - Şeyma Karaca**

Özet: Bilim kurgununun bir alt türü olan distopyanın popüleritesi son zamanlarda bir hayli artmıştır. Modern çağın bir ürünü olarak ön plana çıkan distopya, gelecekte kurulan hayali, korkunç bir toplumsal düzeni yansıtır. Bu türde bilinen eserlere George Orwell'in yazdığı *1984*, Zamyatin tarafından yazılan *Biz*, Huxley'in kaleme aldığı *Cesur Yeni Dünya* ve Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'i örnek olarak gösterilebilir. Bu eserlerin ortak noktası dünya düzeninin radikal anlamda nasıl değişime uğradığının anlatılmasıdır.

Bilim kurgu türünde sayısız eserleri bulunan Ray Bradbury, *Fahrenheit 451* romanı dışında birçok distopik öykü de yazmıştır. Buna bir örnek de “Son Yaya” adlı öyküsüdür. Bu çalışmanın amacı geleceğe dair kötümser tasarımlar çizen distopyanın insanları uyarması bakımından edindiği sosyal işlevden yola çıkarak Bradbury'nin “Son Yaya” adlı öyküsünde günümüzde yaşanan politik ve toplumsal problemlerin nasıl ele alındığını incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Bilim kurgu, Distopya, Ray Bradbury, “Son Yaya”

THE SOCIAL FUNCTION OF DYSTOPIA IN RAY BRADBURY'S STORY “THE PEDESTRIAN”

Abstract: Recently, dystopia as a sub-genre of science fiction has gained popularity. As an outcome of the modern era, dystopia suggests an imaginary catastrophic society in future. Some well-known works such as *1984* by George Orwell, *We* by Yevgeny Zamyatin, *Brave New World* by Aldous Huxley and *Fahrenheit 451* by Ray Bradbury can be given as examples written in this genre. The common feature of these novels is the narration of how a radical change occurs in the world order.

As a famous science fiction writer, Ray Bradbury wrote several dystopian stories apart from *Fahrenheit 451*. “*The Pedestrian*” is one of examples of these dystopian stories. The aim of this paper is to analyse how the current social and political problems are reflected in “*The Pedestrian*” taking into consideration the social function of dystopias.

Keywords: Science fiction, Dystopia, Ray Bradbury, “*The Pedestrian*”

* Yrd. Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü.

** Araş. Gör. Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü.

İçinde bulunduğumuz dünya ondokuzuncu yüzyılın sonu itibariyle köklü değişimler geçirmiş, bu değişimlerde sanayi devrimi, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve savaşlar büyük rol oynamıştır. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler her ne kadar pozitif bir çağrışım yapsa da ülkelerin sosyal dengesini değiştirmede önemli etkindir. Örneğin sanayi devrimiyle birlikte insan gücünü makineler devralmış, bunun sonucunda toplumsal yapıda değişiklikler ortaya çıkmış ve bu değişim işçi sınıfının büyük ölçüde yara almasına yol açmıştır. Teknoloji ayrıca savaşları tetikleyici rolü dolayısıyla büyük tahribatlara da sebep olmuştur. Rekabet içindeki ülkeler, örneğin Amerika ve Rusya teknolojiyi bir silah olarak kullanmış ve bu silahları doğayı ve insanlığı tahrip etmede kullanmışlardır. Özellikle soğuk savaş döneminde kitleler büyük devletler tarafından manipülasyona uğramış, demokrasi ve özgürlük gibi ideoloji içeren söylemler geliştirerek halkları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmişlerdir. Bürokratların ve iktidar sahiplerinin elinde bulunan bilim ve teknolojik güç, devletlerin, kendilerini birer efendi; halkı da köleleri olarak görmelerine neden olmuştur.

Modern çağda bu doğrultuda yaşanan sosyal değişimler sanata da yansımış, edebiyat alanında özellikle bilim kurgu türünde bir patlama meydana gelmiştir. Bilimi ve teknolojik gelişmeleri merkezine alan bilim kurgu edebiyatı, gerek kullandığı karakterler gerekse zaman ve mekan bakımından realist edebiyattan ayrılır. Uzaylılar, insani özelliklere sahip robotlar genelde bilim kurgunun vazgeçilmez karakterleridir. Bunun yanı sıra gerçekçi edebiyatın zaman ve mekan kuralları da bilim kurgu eserlerinde yıkılır. Bu eserlerde geçmiş ya da geleceğe erişmek hiç de zor değildir. Bilim kurgu eserleri her ne kadar hayal gücünü zorlasa da imkan dahilinde olan konuları işleme bakımından tamamıyla gerçek dışı olana da yer vermez.

Bilim kurgu edebiyatı, Batılı eleştirmenler tarafından çeşitli alt türlere ayrılır. Bunlar, apokaliptik, post-apokaliptik, ütopya gibi alt türlerdir. Distopya da bilim kurgu edebiyatının bir alt türüdür. Genel olarak distopya, var olmayan, ama var olabileceği düşünülen bir toplumsal düzenin / yapının olumsuzlanmasını içerir. George Orwell'in 1984'ü, Zamyatin'in *Biz*'i, Huxley'in kaleme aldığı *Cesur Yeni Dünya* ve Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'i, bu türün tanınmış örneklerindedir. Çağdaş Türk edebiyatında ise, Tahsin Yücel'in *Gökdelen* adlı romanını bu türün örneği olarak verebiliriz. Bilim kurgunun bir alt türü olan distopyada hayal gücünden etkili bir şekilde yararlanılırken mevcut realiteden de uzaklaşmaz. Bir anlamda distopyada, bir yönüyle gerçek dışı, bir yönüyle de gerçek bir dünya kurulur. Dolayısıyla distopyanın tanımında, yaşadığımız dünyanın realitesiyle olan bağına görmek mümkündür. Nitekim bu özelliği nedeniyle Lyman Tower Sargent de distopyayı "yazarın günümüz okuyucusunun yaşadığı toplumdan çok daha kötü bir toplumu görmesi açısından res-

mettiği normal bir zaman ve mekanda kurulu olan var olmayan bir toplum” olarak tanımlar (Sargeant, 1994: 9). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere distopyya var olmayan bir toplumdaki bahsederek realiteden uzaklaşırken, mevcut/reel toplumdaki yola çıkması bakımından da bize yabancı gelmeyecektir. DarkoSuvin’in bilim kurgunun poetikasını belirlerken başvurduğu “bilis” ve “yabancılaşma” kavramları da bilim kurgunun bu özelliğini ortaya koymaktadır. Suvin’a göre, bilim kurgu “gerekli ve yeterli koşullarının hazırda bulunduğu, yabancılaşma ve bilisin etkileşim içinde olduğu ve temel biçimlendirme aracının yazarın ampirik çevresine alternatif olarak hayali bir yapı oluşturduğu bir edebi türdür.” (Suvin, 1972: 375) Suvin’in dikkat çektiği iki kavramdan biri olan “yabancılaşma” bilim kurgunun bize aşına olmayan durumlarla ilgilendiğine işaret ederken “bilis” ise zihnimize var olan gerçekliği diri tutmamızı sağlar. Distopyya da mevcut toplum ve var olmayan toplum arasındaki ilişkiyi ele alması bakımından bir yandan bizleri farklı/hayalî bir dünyaya götürürken diğer yandan da mevcut olanın eleştirisini yapmamızı sağlar ve böylece sosyal bir işleve sahip olur. Distopyyanın edindiği bu sosyal işlev, bilim ve teknolojinin hızla değiştirdiği toplumların eleştirisini çıkış noktası edinmesinden kaynaklanır. Önceden de belirtildiği gibi bilimsel ve teknolojik gelişmelerden çıkar sağlayan devletler gittikçe toplum üzerinde de bir baskı kurmaya başlamıştır. Kendilerini makinelerle kuşatılan modern bir çağda bulan bireyler, farklılıkları yok sayılarak adeta bir fabrikadan çıkmış ürünler gibi tek tip hale getirilmek istenmiştir. Bunun sonucunda, bir nesne haline dönüşen bireyin düşünme yetilerine adeta el konulmuştur. Bilim, iktidar sahiplerinin diğerleri üzerinde hakimiyet kurması için araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim eleştirmen Andrew Feenberg, modern dönemdeki bu sosyal yapılanmaya dikkat çektikten sonra, 1984 vb. bilim kurgu romanlarından bahsederken, “insanların doğa üzerinde elinde bulunan ilerleme gücünün elden ele değişerek insanın öteki insanlar üzerinde bir güç edinimine dönüştüğünü” belirtir (Feenberg, 1995:54);Feenberg’e göre “totaliter aydınlanma distopyaları, artık geçerliliğini yitirmiş olan humanizm adı altında gösterilen tepkilerin temsilcisidir”(Feenberg,1995: 54); Bilim kurgu türünde birçok öyküsü bulunan Ray Bradbury’nin öykülerinin de genelde bu tür bir distopyya örneği olduğu ve distopyyanın sosyal işlevini yansıttığı söylenebilir.

Ray Bradbury (1920-2012), Amerikan Edebiyatı’nda fantastik ve bilim kurgu türünde yazdığı roman ve öykülerle tanınmış bir yazardır (bkz. Bloom, 2010). Bu türde en tanınmış eseri, *Fahrenheit 451* adlı romanıdır. Romanlarının yanı sıra, *Resimli Adam*, *Mars Yıllıkları*, *Yakma Zevki* gibi öykü kitapları da vardır. Bradbury yazarlık kariyerine bilim kurgu türündeki eserleri okuyarak başlamıştır. Çok küçük yaşta *Astounding Science Fiction* gibi bilim kurgunun gelişmesine öncülük eden dergilere olan ilgisi, ona farklı dünyaların kapılarını aralamış ve

sonrasında yazdığı roman ve öykülerle Amerikan Edebiyatı'nda bilim kurgu ve fantastik edebiyatın en önemli yazarlarından biri olmuş, bu türde kendine özgü eserler vermiştir.

Bradbury "Day After Tomorrow" (Yarıdan Sonra) adlı makalesinde bilim kurgunun her şeyden önce "fikirlerin kurgusu" olduğunu belirtir (Bradbury, 1991: 97). Bradbury'ye göre bilim kurguda, fikirleri doğrudan yansıtmaktansa sezdirerek iletmek gerekir. Ayrıca O, bilim kurgu "problemlerin boyutunu büyütmeden yana olduğundan onları görünür ve elle tutulabilir hale getirir." der (Bradbury, 1991: 98). Bu doğrultuda Bradbury sosyal temalara dayanan birçok distopik öykü yazmış, bu öykülerinde de hem günümüzü hem de geleceği ilgilendiren problemleri gündeme getirmiştir. Bradbury'nin "Son Yaya" adlı distopik öyküsü de bir sosyal problemi "elle tutulabilir" bir biçimde ele alan ve geleceğe yönelik bir uyarı/eleştiri niteliği taşıyan bir öyküdür. Söz konusu özelliğinden dolayı bu öykü, distopyanın sosyal işlevini göstermek için de iyi bir örnek sayılabilir.

Öykü, Leonard Mead adında bir adamın gece çıktığı yürüyüşte başına gelen bir olay üzerine kurgulanmıştır. Olay 2052 yılında gerçekleşmektedir. Öykünün başında 2052 dünyasının atmosferi ve yürüyüşe çıkan Leonard Mead okuyucuya şu şekilde tanıtılır:

"Sisli bir Kasım akşamı saat sekizde kentin büüründüğü o sessizliğe girmek, genleşen beton kaldırırma basmak, üzeri et kaplı çatlakları adımlamak ve elleri cepte sessizliklerin arasından yürümek: Bay Leonard Mead'ın yapmayı en çok sevdiği şey buydu işte. Bir kavşağın köşesinde durur, ay ışığının aydınlattığı dört yöne doğru uzanan yaya kaldırımlarına bakar, hangi yana gideceğine karar vermeye çalışır, ama aslında hiç de önemi yoktu bunun; MS. 2052 yılının bu dünyasında yapayalnızdı, ya da onun gibi bir şey; sonunda kararını verir, bir yol seçer ve önüne sigara dumanı gibi buzlu hava kalıpları göndererek yürümeye koyulurdu." (Bradbury, 1986: 75)

2052 yılında gerçekleşen bir olayı konu edinmesi bakımından görülecektir ki öykü hayali bir dünya tasarımı üzerine kuruludur. Öykünün devamında gelecekte kurulu olan bu dünya hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek mümkündür. Mead'ın yürüdüğü yol bir mezarlığa benzetilir. Bu benzetmenin sebebi pencerelerin arkasında "gri hayaletler" olmasıdır. (Bradbury, 1986: 75) Sonradan anlaşılacaktır ki bu evlerin tümünde televizyon vardır ve "gri hayaletler" de Mead'ın selam vererek geçtiği bu evlerde oturanlardır aslında. (Bradbury, 1986: 75) Mead'ın sokakta yapayalnız yürürken, diğerlerinin evde televizyonu olması bizlerin garipseyeceği bir durum değildir. Teknolojinin bir ürünü olan ve günümüzde neredeyse hiçbir evde eksik olmayan televizyon, insanların hayatlarını kuşatan, edindiği işlev bakımından da tartışmaları beraberinde getiren, insanı kendine tutsak eden bir araçtır. Gerçeklikle kurmacanın çok kolay biçimde karıştırılabileceği kareler sunan ve insanları yönlendirme gücü çok yüksek olan televizyonun toplumlar üzerindeki rolü büyüktür. Bu anlamda tel-

evizyon, bütün gerçekliğin merkezinde kendisinin olduğunu addeden totaliter devletlerin elindeki en önemli güçtür, halkı politik ve psikolojik olarak yönlendirmeye hizmet etmektedir. Bir anlamda televizyon, totaliter devletin, gerçekleri kendi istediği biçimde dayattığı bir araçtır. Sonuçta, toplumdaki tüm bireylerin de oluşturulan bu gerçekliğe itaat etmesi beklenir.

Çoğunluğun böyle bir sisteme ayak uydurduğu bir dünya çizmesi bakımından “Son Yaya” bizlere aşına olduğumuz bir dünya düzenini hatırlatır. Bu açıdan Suvin’in de belirttiği “bilis” kavramıyla kendimizi öyküde çizilen dünyaya aşına hissetmeye zorlanmayız. İnsanları adeta birer hayalete dönüştüren televizyonlar baskın güçler tarafından günümüzde de bir kontrol mekanizması olarak kullanılmakta ve insanların çoğu bu düzene ayak uydurmaktadır. Bu açıdan Leonard Mead’in gece yarısı yürüyüşe çıkmak gibi bir eylemden zevk alması onu diğerlerinden hem farklı hem de yalnız olmaya itmektedir.

Öykünün devamında ise Leonard Mead’in yaşadığı dünyada herkes evde oturmuş televizyon karşısında vakit geçirirken gece yarısı dışarıda yürüme eyleminin neredeyse bir kural ihlali olduğu anlaşılır. Mead’in yanına yaklaşan ‘polis aracı’ ona bir suçluymuş gibi davranarak sorular sorar. Burada bir polisten ziyade polis aracının bu görevi yürütmesi de gelecekte uygulanan farklı bir güvenlik metoduna işaret etmektedir. İlerleyen teknoloji sayesinde güvenliği insan değil, polis aracı sağlamaktadır. Böylece öyküde, insan-insan ilişkisinin yerini insan-makine ilişkisinin aldığı vurgulanarak, insanî ilişkinin yok olmasına yönelik bir sosyal eleştiri de yapılmaktadır. Dolayısıyla öyküde dünyanın ve insanın mekanik bir kuşatma altında olduğuna işaret edilir. Polis aracının, sürekli çıkardığı metalik sesle özdeşleşmesi öyküde resmedilen dünyanın nasıl mekanik bir özelliğe büründüğünü gösterir. Mead’in bu teknoloji ürünü polis aracıyla olan şu diyalogu mekanikleşmeyi ve mekanik araçlar tarafından kuşatılmayı yansıtan dikkate değer bir örnektir:

‘Eller yukarı!’

...

‘Adınız?’ dedi polis arabası metalik bir fısıltıyla.

...

‘LeonardMead’ dedi.

‘Yüksek sesle!’

‘LeonardMead!’

‘İş ya da meslek?’

‘Sanırım yazarlık.’

‘Mesleği yok,’ dedi polis arabası kendi kendine konuşurcasına...(Bradbury, 1986: 77-78)

LeonardMead’in yaşadığı dünyada yazarlığın da bir meslek olarak algılanmadığı açıktır. Çünkü polis arabası, bunu bir meslek olarak kabul etmez ve Mead’a “Mesleği yok” olarak işlem yapar. Polisle olan diyalogu sırasında Mead böyle bir dünyada yaşadığından ötürü yakınmakta ve evleri mezar olarak gö-

rerek “televizyon ışığıyla kötü bir biçimde aydınlatılmış, insanların ölü gibi oturduğu; gri ya da çok renkli ışıkların yüzlerine dokunduğu, ama gerçekte onlara dokunmadığı mezarlar” diye tasvir eder (Bradbury, 1986: 78). İnsanlar evlerinde oturmuş televizyon izlerken Mead’ın dışarda olması ve diğer insanları sürekli mezarlarındaki birer hayalet olarak görmesi, onun hem mutsuzluğuna hem de yalnızlığına işaret etmekte, toplumun yaşadığı yabancılaşmaya ve doğadan, insanî olandan kopmaya da atıfta bulunmaktadır. Nitekim Moylan da distopik eserlerde kahramanın içinde bulunduğu durumdan bahsederken karakterin “mutsuz, yabancılaşmış ve bazen muhalif” olduğunu söyler (Moylan, 2000: 150); Mead, Moylan’ın tespitine uygun olarak, bu özelliklere sahip bir karakterdir. Sokakta tek başına yürüyen, nereye gideceğine karar veremeyen, kendisini mezarlıklarla kuşatılmış bir dünyada bulan Mead mutsuzdur ve çevresine yabancılaşmıştır. Muhalif olmasındaki durum ise seçtiği eylemde gizlidir. Böyle bir eylemin neden muhalif olarak algılandığı öykünün sonuna doğru daha net anlaşılacaktır.

Mead’ın polis aracıyla olan konuşmasının devamında polis aracı onun neden dışarıda olduğunu, adresini ve evinde oturup izlemek için bir televizyon ekranı olup olmadığını sorar. Çünkü polis aracına göre, dışarıda gezmek, evde oturup televizyon seyretmemek kuşkulu bir eylemdir. Mead’ın bu soruya olan cevabı az çok tahmin edilebilir. Mead evinde televizyon bulundurmayan bir insandır. Polis aracı bunun üzerine, daha da kuşkulananarak, ısrarla onun yürüyüşe çıkma sebebini sorgular. Mead’ın verdiği cevap ise çok basittir. “Hava için, görmek için ve yürümek için.” (Bradbury, 1986: 79). İşte bu, teknolojiyle kuşatılmış, doğadan kopmuş çağın yaşam biçimine karşı yapılmış bir eleştiri, bir başkaldırı olarak okunmalıdır. Mead’ın başına gelen bu olay belki, günümüzde zaman zaman gündeme gelen ve en tabii özgürlüklerin kısıtlanmaya gidilmesine dair örnek gösterilebilecek bir olaydır. Zaten Bradbury de “The Joy of Writing” (Yazma Zevki) adlı makalesinde bu öyküyü bir akşam durup dururken polis tarafından durdurulması üzerine ve bundan çok rahatsızlık duyduğu için yazdığını açıklar (Bradbury, 1994: 6). Distopik bir öykü olan “Son Yaya”nın yazarın bizzat yaşadığı bir problemden yola çıkılarak yazılması da distopyanın mevcut sorunları ele aldığı kanıtıdır.

Gezmenin, dışarıda olmanın kurallara aykırı sayıldığı bir ülkede, böyle bir eylemde bulunmak aynı zamanda öteki olmak anlamına gelir. Bu bakımdan, kitlelerin tek tip olmasının ön görüldüğü totaliter devlet anlayışında öteki olmak sorunu da öyküde dikkat çeken bir temadır. Farklı olmak, Mead’ın yaşadığı dünyada bir tehdit olarak algılanır ve Mead’ın üzerinde hakimiyet kurma çabası polis aracı tarafından gerçekleştirilir. Booker, tam da bu duruma uygun olarak, muktedir olanın öteki olan üzerinde hakimiyet kurma çabasının distopyalarda sıkça işlendiğini belirtir. Bu ideolojinin kaynağını araştırırken Fou-

cault'nun ele aldığı Hıristiyanlık ideolojisinden bahsederek "Hıristiyanlıkta belli eylemlerin yasaklanması ya da sınırlandırılmasının politik amaçları olduğunu" söyler. (Booker, 1994: 72) Gerçekten de tek tip yaratma amacı güden totaliter devletler bireylerin özgürlük alanını daraltmada bu tür ideolojilerden de beslenir. Nitekim evinde televizyonu olmayan ve yürüyüşe çıkan Mead, kısa bir sorgulamadan sonra kendini polis aracının içinde buluverir.

Bu noktaya kadar öyküdeki dünya ile yaşadığımız gerçek dünya arasında benzerliklerin bulunduğu gözden kaçmaz, ama temelde tasvir edilen dünya gelecekte var olacağı düşünülmüş bir dünyadır. Bu bakımdan, distopyanın geleceğe yönelik bir uyarı niteliği taşıdığını görmek de mümkündür. Stillman bu konuda distopyaların "imkansız olanın değil imkan dahilinde olanın bir uyarısı olduğunu ve olabilecek olanı engellemek için neler yapılması gerektiğine işaret ettiklerini" söylemektedir. (Stillman, 2010: 35). Distopyaların mevcut/mümkün sorunlardan hareket ettiği göz önünde bulundurulduğunda, öyküde de buna paralel olarak mevcut sorunlardan hareket edildiği, bu sorunun da bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, teknolojinin insanı kuşatması sorunu olduğu dikkati çekmektedir.

Öyküdeki dünyanın, mevcut dünya ile olan bağlantısının kopmasını sağlayan olay ise Mead'ın polis aracına bindirilmesi ve "Geçmişe Özlem Eğilimleri Üzerine Psikiyatrik Araştırma Merkezi"ne doğru yol almasıdır. Bu noktadan itibaren olay, korku hissini tetiklemeye başlar. Amin Malak, distopyaların "korku unsuru barındırmasına rağmen eserdeki asıl amacın korku yaratmak olmadığını önceden bildirilen bir uyarı niteliğini taşıdığını" söyler (Malak, 1987: 10). Her ne kadar öyküdeki gibi, dışarıda gezen bir insanın suçlu bulunarak, polisçe "Geçmişe Özlem Eğilimleri Üzerine Psikiyatrik Araştırma Merkezi"ne götürülmesi, henüz günümüzde söz konusu olmasa da, ileride olma ihtimali taşıması bakımından geleceğe yönelik bir korkulu duruma işaret eder ve 'uyarı' anlamına gelir. Çünkü geleceğin dünyasında evinde âdetta mezara gömülüp televizyon izlemeyen bir kişi, hasta muamelesi görür. Üstelik sırf bu eyleminden dolayı da özellikle geçmişe özlem duyanlar için kurulmuş bir psikoloji kliniğine zorla götürülür. Böylece Bradbury, insanlığın teknolojiye olan tutsaklığını eleştirir ve teknolojiye tutsak olmayan, aslında insanî eylemler yapan bireylerin nasıl ötekileştirildiklerine, yalnızlaştırıldıklarına da işaret eder. Mead'ın yaptığı, geçmişe özlem psikolojisi olarak algılanması da öyküde dikkat çeker. Bu bağlamda, distopyalarda, 'geçmişe dönüşün yollarını kapatma'nın da önemli bir özellik olduğuna işaret edelim. Thomas Moylan distopyalarda sözde bir altın çağın temsilcisi olan hegemonik düzenin, zihnin geçmişle olan bağlantısını kestiğini ifade eder ve bu düzen içerisinde kahramanın zihninde bastırılmış olanları özgürlüğe kavuşturmak için de alternatif yollar aradığını söyler (Moylan, 2000:150). Öyküde Mead'ın bu

baskıcı düzene karşı bulduğu çözüm, bir gece yarısı yürüyüşe çıkmaktır; fakat hür bir bireyin yaptığı bir eylem olarak algılanan ve geçmişini hatırlatan bu eylemin uygulayıcısı, toplumdaki düzene muhalif olarak görüldüğünden derhal dışlanır. Öykü kahramanı Mead da aslında buna maruz kalır; yani dışlanır, yadırganır, hatta suçlanır.

Distopyalarda bireyin geçmişle olan bağı, yeni düzenin devam edebilmesi için kesilir. Öyküde de geçmişe özlem duyan bireyleri tedavi etmek için kurulan klinik, baskın gücün bireylerin yeni sisteme ve düzene ayak uydurması için ön gördüğü, insanın geçmişe özlem duymasını engelleyen bir kurumdur. Mead'ın araca bindiğinde karşılaştığı atmosfer de, bu yeni dünyanın izlerini taşımaktadır. Yeni dünya düzeninin göstergesi olan polis aracı öyküde şu şekilde anlatılır: "Elini kapıya koyup arka koltuğa göz attı, burası küçük bir hücreydi, parmaklıkları olan küçük, kara bir kodes. Perçinlenmiş çelik kokuyordu; çok temiz, katı ve antiseptik kokuyordu. Yumuşak hiçbir şey yoktu orda" (Bradbury, 1986: 79).

Bu, aynı zamanda yeni dünya düzeninde metalin egemenliğini, kuşatılmışlığı yansıtan bir mekân tasviridir. Polis aracının içi aslında bir nevi gelecekte kurulan dünyanın temsili durumundadır. Kirden arınmış olarak gösterilen bu dünya antiseptik oluşuyla kusura yer verilmeyen bir dünya çağrışımı yapar. Antiseptik olan bu kurgusal dünyayı Bradbury'nin başka birçok öyküsünde de görmek mümkündür. Gelecekte kurulu olan bu dünyanın antiseptik oluşu adeta bir ütopyik özellik gibi verilir. Distopyalarda daha önce belirtildiği gibi yeni düzenle beraber bir altın çağ oluşturma iddiası bulunmaktadır. Bu altın çağda da makine ve her türlü mekanik araç adeta kutsallaştırılır; fakat bu mekanik düzenin içerisinde bireyin kendisi de kumandası devletin elinde bulunan bir makineye döner.

Geçirdiği değişim sürecinden dolayı öyküde yer alan distopik dünya ile günümüz dünyası arasındaki farkın derinleştiği görülür. Distopyaların bu özelliği göz önünde bulundurulduğunda Suvin'in bahsettiği "yabancılaşma" kavramı kurgulanan dünyaya karşı yabancılık hissetmemizi sağlar. Bu durum distopik eserlerde kullanılan hiperbolik / abartılı dilden de kaynaklanır. Nitekim Marius Conkan distopyanın bu özelliğine dikkat çeker ve distopyanın "olumsuz sosyo-politik unsurları kullandığını günümüzden yola çıkıp travmatik bir geleceği yansıttığını ve bunu da şu anın rahatsızlık veren hayali görüntüsünü abartarak ve çok daha ciddi bir boyutta ele alarak gerçekleştirdiğini" ifade eder (Conkan, 2012: 219). Öyküde resmedilen dünyanın, ne denli rahatsızlık uyandırabileceği düşünüldüğünde öykünün tıpkı diğer distopik eserler gibi uyarıcı bir işleve sahip olduğu açıktır. Öyküde mevcut problemler mercek altına alınarak ve boyutu daha vahim duruma getirilerek okur uyarılır. Henüz var olmayan böyle bir dünyanın içinde insanlara televizyon izlemekten

başka bir alternatif sunulmaması, yazarlığın bir meslek olarak görülmemesi, insanın yürümek gibi doğal bir eylemde bulunduğu derhal psikiyatri kliniğine götürülmesi problemlerin nasıl bir boyuta ulaşabileceğini göstermektedir. Bu yönüyle “Son Yaya”, distopik bir öykü olarak geleceğe de ayna tutar ve yaşanabilecek bu tür problemlerin altını çizer. Ayrıca, iletmek istediği mesaj bağlamında politik ve sosyal bir içeriğe sahiptir ve esas itibarıyla bu öyküde, günümüzde yaşanan hak ve hürriyet problemlerine gönderme yapılmaktadır. Tüm bu özelliklerinden dolayı “Son Yaya” adlı öykü, distopyanın tanımına çoğu bakımdan uyar ve bu türün ele aldığı toplumsal ve politik sorunları yansıtır. Ayrıca gelecekte oluşacak muhtemel bir dünya düzenine karşı okuyucuyu uyarak da sosyal bir işlev edinmiştir.

KAYNAKÇA

- Booker, M. Keith (1994), *The Dystopian Impulse in Modern Literature: Fiction As Social Criticism*, London, Greenwood Press.
- Bradbury, Ray (1986), “Son Yaya” *Son Yaya*, İstanbul, Nisan Yayınları.
- Bradbury, Ray (1991), “Day After Tomorrow”, *Yestermorrow: Obvious Answers to Impossible Futures*, Santa Barbara, Capra Press.
- Bradbury, Ray (1994), *The Joy of Writing” Zen in the Art of Writing*, Santa Barbara, Joshua Odell Editions.
- Bloom, Harold (2010), *Modern Critical Views: Ray Bradbury*, New York, Infobase Press.
- Conkan, Marius (2012), “Revisiting Fantastic Dystopias”, *Caietele Echinox* 23. *Humanities International Complete*, Web. 04 May 2013.
- Malak, Amin (1987), “Margaret Atwood’s The Handmaid’s Tale and the Dystopian Tradition”, *Canadian Literature*, 112.
- Moylan, Tom (2000), *Scraps of the Untainted Sky: Science Fiction, Utopia, Dystopia*, United States of America, Westview Press.
- Feenberg, Andrew (1995), *Alternative Modernity: the Technical Turn in Philosophy and Social Theory*, Berkeley, University of California Press.
- Sargent, Lyman Tower (1994), “The Three Faces of Utopianism Revisited”, *Utopian Studies* 5.1. *Humanities International Complete*, Web. 20 April 2013.
- Stillman, Peter G. (2010), “Warnings, Alternatives, and Action: The Totalistic Dystopias of the Twentieth Century in We, Brave New World, and Nineteen Eight-Four”, *Topic: The Washington & Jefferson College Review* 56.
- Suvin, Darko (1972), “On the Poetics of the Science Fiction Genre”, *College English* 34. 3. *JSTOR*. Web. 20 June 2013.